

Joseph Pearce
SZÜLŐFÖLD
 (részlet)

1829

Lengyelország

Elmondok önnek egy történetet, ha szeretné. Előbb azonban arról kell beszélnem, ki is vagyok én, és ugyan miért ülök lovaglólülésben a nyerges háztetőnkön egy hideg, téli éjszaka kellős közepén.

Szabómester lennék. Valójában nem is vagyok szabómester. Ugyanúgy, ahogy apám sem az, pedig ő hozza helyre a Visztulán átvívelő híd és a Brodnica felé vezető út között lakó összes zsidó kabátját, ingét és nadrágját. Ugyanúgy, ahogy az ősapáink közül sem volt szabó egyetlenegy sem.

Akkor miért vagyunk mégis szabómesterek? Ami engem illet, kézenfekvő a válasz. Amikor kezdem elhanyagolni a talmud tanulmányozását, és még azt a kevéske pénzt is elmulattam, amit a nagyapámtól kaptam, kénytelen voltam kézbe venni a varróút.

Azt is hamarosan elmesélem, miért nem volt szabómester sem a nagyapám, sem az apám, hogy azután mégis azzá váljanak. Végeredményben mindennek megvan a maga oka. A türelem, azon kívül, hogy erénynek számít, úgy fogja elkísérni önt, kedves olvasó, akár lámpás a csillagtalan éjszakában. A mondanivalóm ugyanis annyira kényes természetű, hogy jobban teszi, ha előbb kiküldi az asszonyt a gyerekekkel együtt, jól magára zárja az ajtót, és szépen helyet foglal a székében, hogy figyelmét a legteljesebb nyugalomban kizárólag nekem szentelhesse.

Amikor arról beszélek, hogy minden pénzemet elvertem, apám szavait idézem. Szerinte ugyanis pénzt kiadni rosszabb, mint rabbi jelenlétében keresztet vetni. Persze nagyon is tisztában van vele, hogy a gyerekei olykor éhesek és szomjasak, meg persze azzal is, hogy alkalomadtán mégiscsak kénytelen gombot, tűt vagy cérnát beszerezni, ugyanakkor minden kiadástól irtózik, és van, hogy napokig

zsémbel, ha úgy gondolja, egyetlen fillérrel is többet fizetett a kelleténél.

A barátaim jót nevetnek rajta, hogy milyen spórolós. Őt ugyan soha nem fogadnánk be a közösségünkbe, tréfálkoznak. Ha merényletet kellene elkövetnie a cár ellen, még a golyót is sajnálná hozzá. Tiszta pazarlás, magyarul. A halott cár helyébe úgyszólván újabb lép. Meglehet, az új despota még vérszomjasabb lesz a réginél. Mindebből csak a titkosügynökök és a börtönőrök húznak hasznot.

A barátaim gyakran próbálják utánozni apám dühkitöréseit. Az arcukat felfújják, miközben egészen kivörösödnek, karjukat az égnek emelve félelmetes kiáltásokat hallatnak és olyan erővel toporzékolnak a csizmájuk sarkával a deszkapadlón, hogy az özvegyasszony, aki hat gyermeke és egy kandúr társaságában lakik a pincehelyiségben, seprűnyéllel kopog fel a mennyezeten és rikoltva kérdi, vajon a fejére akarjuk-e dönteni a házat.

Hagyom, csináljanak a társaim, amit csak akarnak. Egy jó barát pofonja kevésbé fáj, mint az ellenség csókja. Elismerem, hogy a barátaim rosszul ismerik az apámat. Még hogy lelőni a cárt? Inkább felakasztja magát. A hatalom magától istentől származik, mondogatja, ezért aztán semmiféle lövöldözésnek helye nincs.

Tiszteletét vak félelem és mély hit táplálja. Erős kijelentés ez, ugyebár. Mintha évekig úgy kotorászta volna apám gondolatai között, akár a sebész egy súlyosan megsebesült katona beleiben, hogy azután hosszú és komoly mérlegelés után kijelentse, „bizony az áldozat megsebesült”.

A felismerés egészen lehengette. Egy csettintés tovább tart, mint a pillanat, amíg megértettem, hogy apám hite és félelme ugyanannak a keserű fűvel töltött bögrének a két füle. Ott ültem tehát a

súlban, mert a Teremtőmmel akartam tisztázni egyet s mást. Őszintén szólva, ha van nálam egy lédús alma, nem nyaggattam volna, hiszen teli hasal senkinek sincs oka panaszra. Hogy rövid legyenek, éhes voltam, s miután tudtam jól, hogy otthon csak egy sercni meg egyetlen kolbászkarika vár, sürgősen meg akartam kérdezni az Urat, vajon a világ népei közül miért éppen a zsidókat sújtja a legnagyobb megpróbáltatás. Miféle bűnt követtünk el? Nem mi vagyunk-e az Ő kiválasztott népe? Ha a saját gyermekeit ilyen rettenetes megpróbáltatásnak veti alá, azt gondolhatnánk, hogy a hitetleneknek a legrosszabbtól kell tartaniuk.

Ami azt illeti, a hitetleneknek tényleg jobb dolguk van. Igaz, ami igaz, éppen olyan sok szegény vagy gazdag, ostoba vagy okos van köztük, mint miközöttünk, de ha lázongás tör ki, vagy a részeg fickók veszekedést provokálnak, a milícia mindig csak minket vesz üldözőbe, az ostorcsapások és a szablyák pengéi csodálatos módon mindig csak a mi hátunkat érik. Ha luk tátong a hídon, holtbiztos, hogy zsidó esik bele. Ez Lengyelországban legalábbis természeti törvénynek számít, akárcsak bármely más országban, ahol oroszok az urak. És ugyan miért csak a zsidókat sújtják a legörültebb adók? Gyertyát gyűjtünk? Adót rá. Megiszunk egy kupica pálinkát? Ide a pénzzel. Belépünk egy imaházba? Tessék kiegyenlíteni a számlát. Azon se csodálkoznék, ha a zsidóknak nemsokára minden lélegzetvételért a zsebükben kellene kotorászniuk.

Épp arra készültem tehát, hogy panaszt tegyek, amikor legnagyobb megdöbbenésemre beviharzott a sұлba az apám – dél volt, amikor általában otthon ül és azokat a lomokat foltozza, amiket a mi kis városunkban ruhadarabnak neveznek a szegények –, és a pulpitushoz rohant. Engem nem is vett észre, mert bár tisztában vagyok vele, hogy egy zsidónak nem kell szégyellnie, ha jajveszékel, az árnyékba húzódtam. Ráadásul sűrűre fordult az idő, s az a kevés fény, ami valahogy mégiscsak beszüremkedett a poros ablakokon át, úgy borult a helyiségre, mint valami lepedő, a maradék világosságot is elhomályosította.

Remélem, nem forgatja ki a szavaimat. Kérem, ne kürtölje tele a világot, hogy a mi sұлunk egy disznóól, vagy hogy szedett-vedett népség vagyunk, akik utálják a felmosott padlót és a tiszta ablakot. A mi sұлunk tudniillik a főutcában található. Minden, ami a városunkban él és mozog, nap mint nap elhalad az épület mellett. Hintók, szekerek, lovas kocsik, ökörfogatok, csésák, nyitott fedelű kocsik – ott dübörögnek el a folyón átívelő híd felé vezető úton, vagy éppen az ellenkező irányba, a golubdobrzyńi piacra, vagy még azon is túl, Brodnica kereskedőházai és raktárai felé.

Van fogalma arról, mekkora por kavarodik fel nyáron, ha csak egyetlen hintó is elhalad a ház előtt? Nos, ha igen, akkor bizonyára azt is tudja, mit jelent a soha nem szűnő forgalom. Ha a városunk nem is nagyobb vagy szebb egy ócska kabát fémgombjánál, mégis ott helyezkedik el, ahol az összes lengyel falu szeretne, a porosz határnál. Itt minden jármű megáll, itt száll fel és le mindenki. Jönnek élelmiszerért és lovakért, szénáért és vízért, borraivalért és üdítőkéért, egy kis vállon veregetésért és átkozódásért, az iratokra nyomandó pecsétekért meg a vámáru-nyilatkozatokra ragasztandó illetékbélyegekért.

Ráadásul szeptember volt. A forró nyár pora minden részbe és lyukba úgy beletapad, akár a fagyöngy, mindenhová befészkel magát, ha nem separúzik ki azonnal. Nyilván megérti, hogy semmi értelme minden este ablakot mosni a súlban. Ez ugyanolyan lenne, mint Varsóba vodkát küldeni, ahol már úgyis mindenki holtrészeg.

De még ha meg akarnánk is mosni az ablakokat, amilyen templom egerei vagyunk, nem tudnánk összehozni. Ezért inkább összegyűjtjük a közösségünk pénzét, és csak akkor adjuk ki, amikor szükség van rá. A nagy ünnepek közeledtén addig pucováljuk a súlt, míg a legutolsó csempe is csillogvillog. Ezért aztán, kérem, ne idegeskedjen egy foltos ablaküvegen vagy egy felmosatlan padlón, minden a legnagyobb rendben lesz.

Ott álltam tehát, és épp az Úr felé készültem rázni az öklömet, hogy vajon miért nehezíti meg folytonosan az életemet, egy olyan hívő és becsületes emberét, akinek még egy kanala sincs a zsebében, ha kásaeső hullana az égből, ezzel szemben viszont ugyan miért áldotta meg aranyérettel egy olyan csirkefogó életét, mint amilyen a kereskedő Dovid Fingernagel, aki a vevői szeme láttára csapja be mindegyiket, a feleségével meg a gyerekeivel pedig cudarabbul bánik, mint a legostobább paraszt a legmakacsabb szamarával, a legaljasabb bitangét, akinek fogalma sincs a halvány sejtelmekről, azt se tudja, hogyan kell fogadni, aztán meg búcsúztatni a sabbatot.

Elégedetlenségem kizárólag az Úrra és énrám tartozik. Sose értettem, miért értékesebb az Úr szemében, ha az egész közösséggel együtt jammerolunk. Ugyan miért részesítené előnyben éppen azokat, akik a lehangosabban sóhajtoznak vagy a legforróbb könnyeket morzsolják szét? Csak nem süket vagy vak ez a mi Urunk? Tán a füléhez kellene tennie a kezét, hogy meghallja, ki könyörög a részvéteért? Pápaszemet kellene hordania, hogy lássa, ki szereti a legjobban?

Láttam, ahogy apám szaladt, mint a nyúl. Kabátja ujjával törölgette magáról a verítéket és mélyeket

sóhajtott. A lába valósággal remegett. Nem tudtam, vajon a kimerültségtől vagy a rémülettől, esetleg az idegességtől? Ezt követően jobb szemöldöke néhány makacsul kiálló szálát kezdte húzogatni. Csak ebből értettem meg, hogy egészen magánkívül van.

Noha egy zsidó csak akkor aggodalmaskodik, amikor aggodalomra semmi ok, a család férfitagjainál a szemöldök eme engedetlen szőrszálainak húzogatása a közelgő szerencsétlenség biztos jele. Ez a néhány szőrszál, ellentétben fekete, selymes szemöldökünk többi részével, olyan sprőd, akár egy ruhakefe sörtéje, és úgy mered előre, akár egy harcra kész bogár szarva. Ahogy a vörös hajú gyermekeket a szeplős arc különbözteti meg oly feltűnően az emberiség többi részétől, minket ez a néhány erős szőrszál vagy a pajesz a lengyelektől. Ha bármin idegeskedni kezdünk, ezeket a makacs nyúlványokat tépkedjük, mintha legalábbis közvetlen kapcsolatban állnának az agyunkkal s imígyen adnák értésünkre elégedetlenségünk okát vagy azt, hogy hol található nekünk gyógyírt zaklatott lelkiállapotunkra. Hogy honnan erednek ezek a szőrszálak? Miért, azt talán tudja az ember, miért tíz és miért nem tizenegy ujjal ajándékozta meg az Úr?

Amikor apám elővette zsebéből az imaszíjakat és nekilátott, hogy feltekerje őket a karjára, egy kései, fényes napsugár élesen átszúrta a felhőtakarót, mintha legalábbis így lett volna eleve elrendelve, és éppen oda, arra a helyre tűzött, ahol az apám állt. Eltartott egy darabig, amíg a szemem hozzászokott a ragyogáshoz. Apám olyan lángoló fényözönben fürdött, hogy úgy tűnt, mintha tűzszloppá változott volna. Amikor jobban szemügyre vettem, láttam, hogy rázkódik a válla, a szemében könny csillog. Egyetlenegy könnycsepp gördült le lassan a szakállán, s drágakőként csillogott tovább.

Elállt a lélegzetem, mintha nem is az apám, hanem maga Belzebub jelent volna meg előttem. Mindaddig soha nem láttam sírni, még az olyannyira szeretett fivére halálakor sem. Annyira közel állt hozzá a testvére, ő legalábbis így mesélte, hogy ha valami főben járó bűnt követett volna el, ő maga, az apám ment volna helyette a vesztőhelyre. Alapos túlzás. A nagybátyám soha nem lett volna képes gyilkosságra, ő volt messze a legkölteibb lélek a Bug és a Visztula között. Annak, aki fütyörészve és dúdolván köszönti az estét, noha egy boszorkány a felesége, a gyerekei pedig a háta mögött és szemtől szemben is kinevetik, nincs szüksége arra, hogy előkapja a csúrból a baltát és vérfürdőt rendezzen.

Az viszont tény, hogy nagybátyám életét a figyelmetlenség oltotta ki. Éppen akkor dugta ki fejét az ajtón, amikor városkánkba beviharzott egy csempészekre vadászó kozákcsoport, és a háza előtt elro-

bogott egy lovas. Egyetlen szablyasuhintás, és vége volt. Már beesteledett, amikor a nagybátyám fejét az egyik szomszéd felkapta a földről és átnyújtotta a nagynénémnek – akár egy vekni kenyeret a vevőnek a pék.

A falu összes többi lakója, ahogy meghallotta az első lódobogást, bezárt ajtót, ablakot, s félelmében mind benn maradt a házban, míg le nem ment a nap és el nem múlt a veszély. Tudták, hogy alkonyatkor a kozákok mindig visszatérnek a kaszárnnyába. Attól féltek ugyanis, hogy a sötétben egymásra lövöldözzenek, főleg, ha előzőleg sokat ittak, márpedig, ha zsidókra vadásztak, előtte mindig sokat ittak.

Talán csak anyám temetésekor könnyezett az apám, de mert úgy zuhogott az eső, mintha dézsából öntötték volna, és mindenki csuromvízes lett, nem lehetett megállapítani, hogy az apám arcán lefolyó víz könny volt-e vagy esőcsepp. Jómagam azt hiszem, könnyárban úszott a szeme. Mert bár minden zsidó özvegyembernek kötelessége, hogy új menyasszonyt keressen magának, és a mi városunkban fiatal özvegyasszonyból igazán nem volt hiány – egyfolytában csak kirakatokat nézegettek, hátha rábukkanak valami finom holmira vagy férjre –, apám soha többé nem nézett egyetlen nőre sem. Legszebb bizonyítéka anyám iránt érzett múlhatatlan szerelmének, ugyebár.

A rossz nyelvek utólag azt állították, hogy apám túlságosan fogához verte a garast, hogy új élettársat válasszon magának. Rosszindulatú pletyka. Legrosszabb esetben arról lehetett szó, hogy azért nem akart újranősülni, mert attól félt, hogy második felesége is folyton elvetélné. Még ma is hallom anyám állati üvöltését. Én voltam elsőszülött gyermeke. Úgy pottyantam ki belőle, akár tyúk fenekéből a tojás. Semmi jel nem utalt rá, hogy a következő terhességekor napokba telik majd, amíg kiprésel magából egy halott gyermeket. Mintha az Úr úgy gondolta volna, egyetlen gyermek elegendő lesz, és pokoli fájdalmakkal büntette volna, amiért anyám többet akart. Mégis megszülettek a testvéreim, mert négy vetélés után még hét élő gyermeket hozott a világra: egy kivételével mindegyik csúf volt, puffadt, vörös arcú, görbe lábú. Én vagyok a legidősebb bátyjuk, s anyám halála után anyjuk helyett anyjuk lettem.

No de elkalandozom. Látja, hogy minden milyen bonyolult? Még bele sem kezdtem, máris elvesztem a fonalat. Soha nem lesz belőled igazi szabómester, mondja az apám, ha az ollóval belevágok az ujjamba, vagy kiejtek egy cérnagombolyagot a kezemből, és begurul a szekrény alá.

Apámnak igaza van. A fejem olyan, mint egy eldugult fűszerszóró. Egy bolond is hamarabb felve-

szi a fonalat, mint hogy én visszaemlékezem, hol is tartottam. A varrás nem tartozik az erősségeim közé. Az utóbbi időben ráadásul alig volt rá alkalmam, hogy napközben dolgozzam, ezért gyakran sötétben kellett nekiállnom a munkának. Nálunk nincs otthon világítás. Ugyan miért adnánk ki pénzt gyertyára, ha egyszer az Úr megteremtette a holdat? Csak a kórokozók vannak ingyen. Íme, ez apám életnagyságú portréja.

Mégis figyelmeztetném, nyájas olvasó: ugyan miért is akarna végigrohanni ezen a történeten? Jobb lenne talán, ha egy-kettőre végigolvashatná? Persze gondolhatja magában, ugyan, mit veszít, ha kimarad egy-egy apróság vagy valami mellékvágányra tévedünk. Még az is lehet, hogy úgy érvel, egyenesen éleselméjségről tanúskodik, ha valaki azonnal a lényegre tér. Ha ez a helyzet, engedje meg, hogy azt mondjam, bizony téved.

A mellékes dolgok nem mellékes dolgok, hanem egy zárt ajtó kulcsai. Nincs igazság keresés nélkül, tisztánlátás magyarázat nélkül. Ha a hold gyertyák segítségével nélkül is bevilágítja az emberek kontármunkáját, a mi fejünkben mindenesetre eddig még sohasem teremtett világosságot, ennyit a legostobább is tud. Ne feledje, hogy a Templomot egy tyúk és egy kakas miatt rombolták le. A legapróbb okok a legsúlyosabb következményekkel járnak. És azt se feledje, hogy ha most mellékes dolgokról beszélek, az nem azonos afféle szőrszálhasogatással. A kákán is csomót keresőnek ellenfélre van szüksége, élet-eleme az ellentmondás és a vita, akár a lengyelnek a kolbász és a vodka. Őn nyilván észrevette, hogy elkalandozásaim nem jelentenek semmiféle ellentmondást. Még ha hitetlen lenne is, így szól majd: „Ó, istenem, ennek a zsidónak igaza van. Mondanivalója égbekiáltó. Valóban, ilyen igazságtalanságok még sohasem láttak napvilágot.”

Ráadásul nem nyer semmit, ha gyorsan olvas, hacsak nem mélyebb betekintést önnön tudatlanságába, vagy azt, hogy jobban megérti, mennyire hiányzik önből a kitartás. Legyen hát türelemmel, ígérem, nem marad el a jutalma.

Amikor a fény egészen eltűnt, és apám ismét eggyé olvadt a sülban uralkodó sötétséggel, karját a Szentek Szentje felé emelte, és az Úrhoz intézte szavait, eleinte dadogva, mintha minden bátorságát össze kellett volna szednie, később azonban egyre szenvedélyesebben, míg valóságos szóáradat tört elő belőle, amiből megértettem, hogy tervei nem ma születtek.

Még jobban a sötétségbe húzódtam. Ha meglátna, lakatot tenne a szájára, nekem pedig lekenne egy pofont, amiért hallgatózom. Annyira beleszédültem mindabba, amit mondott, hogy jóval azután

is, hogy kilépett a sülból, úgy hunyorogtam, mint a bolond, aki túl hosszan bámul a napba. Mintha mindaz, aminek az imént tanúja voltam, csak egy folt lenne a retinámon, ami eltűnik, ha kitaróan pislogok.

Aznap kezdődött minden. Tíz perc elegendő volt, hogy a jövőnket – az övét, az enyémet és a testvéreimét – egy vödör moslékként a nyakunkba zúdítsa.

Ha örültségnek gondolja, hogy ebben a farkasordító hidegben itt ülök fenn, a háztetőn, az éjszaka kellős közepén, nos, mindez apámnak a sülban tartott szónoklatával függ össze. Máris megtudja, miért foglaltam helyet ezen a barátságtalan poszton. Nem akarom pattanásig feszíteni az idegeit. Tekintettel azonban a tényre, hogy milyen jó szíve van, előbb nyilván tudni szeretné, hogy megy a sorom idefenn. Talán azt gondolja, lehet, hogy megfagyott az agyvelőm. Talán mindaz, ami eddig történt és történni fog, nem egyéb egy olyan ember locsogásánál, aki ebben a csikorgó hidegben elvesztette az eszét.

Hadd nyugtassam meg. Térdig érő filccsizmában, egyujjas kesztyűben és bélelt télikabátban egyáltalán nem érzem a hideget. Ne feledje, hogy egykoron sivatagi nomádok voltunk, így hát a szélsőséges hőmérsékletek nemigen zavarnak minket. Ráadásul emberemlékezet óta Lengyelországban élünk. Egy dermesztően hideg éjszakával több vagy kevesebb, nem számít. Jókedvünket nem veszítjük el akkor sem, ha jégcsapok lógnak az orrunkból, mindig jöhet rosszabb.

Vastag ruházatom ellenére pihekönnyű vagyok. Ha nem kapaszkodnék jó erősen a háztetőbe, azt hiszem, a legenyhébb szélfuvallat is felkapna a levegőbe. Nem szeretek repülni. Már ideszálltomban is annyira elszédültem, hogy attól féltem, a Visztulában fogok kikötni.

Ma éjjel nem is fagy olyan erősen. Bizonyára havazni fog. Eddig száraz telünk volt. Olyan komoly fagyok voltak, hogy akkora jégtáblák úszkáltak a danzigi kikötőben, mint egy háromárbochos hajó, ahogy az egyik kereskedő bizonygatta, aki egy rakomány heringgel érkezett a városunkba.

Miért nem telepszik ide mellém? Fejedelmi látvány tárul innen a környékre, elég világos van. Milliő csillag ragyog a bársonyfekete égen, a hold gömbölyű, sápadt arcán fülíg érő mosoly. A házak üvegéből vannak. Mindenkihez belátok.

Az utca túloldalán Döce Mottel fordul az oldalára éppen, a szakállát vakargatja, közben véletlenül oldalba böki a feleségét. Az asszony felsőhajt, a túloldalára fordul. Túlságosan fáradt, hogy felébredjen. Mos, vasal, takarít, olyan keménykötésű,

mint egy dragonyos, egy százlábú, végkimerülésig dolgozik hajnaltól napestig egyfolytában.

Az ura kéményseprő. Összel igen elfoglalt, mert a meleg hónapokban senki sem törődik vele, hogy ki legyen tisztítva a kéménye. Most meg annyi megrendelése van, hogy azt sem tudja, melyik háztetőre másszon fel elsőként. Noha egyszer lezuhant, minek következtében a fél lábára megsántult, úgy mászik fel a tetőre, akár egy majom, a csigalépcsőkön és párkányzatokon pedig akrobataként cikázik ide-oda.

A Döce Mottel melletti házban a szép-szemű Bennie ásit, de olyan hatalmasat, hogy az állkapcsa is belereccsen. Bennie vak. Egyáltalán nem szép szemű. Ha valaki véletlenül belepillant a fakó tojásfehérjébe, ami a szeme helyén van, na, az nyomban elmormol egy gyors imát, nehogy megrontsa az a gonosz tekintet. Amikor Bennie még látott, úgy rohant végig az utcákon egy-egy teli vödör vízzel a vállán, mint egy vízipocok. Soha, egyetlen vízcseppe sem loccsantott ki. Manapság koldusok és alkalmi munkások fiainak körülmetélése, bár micvéja, esküvője és temetése alkalmával hegedül. Fizetséget nem kap senkitől, ahhoz túl szegények az ünneplő vagy gyászoló kuncsaftok. Játékáért ételmaradék jut neki, meg hogy együtt táncolhat vagy szomorkodhat a többiekkel.

A világ olyan fehér és világos, mintha fényes nappal lenne. Látom az én városom minden egyes zsidáját. Látom a csecsemőket és a véneket, az apákat meg az anyákat, a lustákat és a dolgozókat, a jókat és a rosszakat, a délcegeket és a hajlottakat, a slemileket és a slimazeleket, az álszenteket és a szenteket, a szemfényvesztőket és a vigadókat, a csirkefogókat és a becsületeseket.

Az én zsidaim. Nem ugyanannak a szőlőtökének vagyunk-e indái mindahányan? Nem ugyanabba a kebelbe rejtjük-e fejünket, ha vigaszra és melegségre vágyunk? Ha egyikünket igazságtalanság éri, nem görnyedünk-e össze mind a fájdalomtól? Ha valamelyikünket bilincsbe verik, nem ugyanabban a tömlőcben sóhajtozunk-e mindahányan? Csak egy kőszívű zsidó hagyná cserben őket.

Apámnak kőszíve van. El innét, mondta azon az elátkozott napon a sұлban. El a megaláztatásoktól és a szegénységtől, el az üldöztetéstől és a tehetetlenségtől. Adj erőt, Uram, imádkozott. Adj erőt, hogy cserben hagyjam a családomat, és a folyó túloldalán próbáljak szerencsét. Mindig féltem, kiabálta. Féltem hangosan beszélni, féltem hallgatni, féltem, hogy tegyek valamit, és féltem, hogy ne tegyek semmit. Csakis a beléd vetett hit, Uram, zokogta, csakis az tartott vissza, hogy batyuba kössem és a hátamra vessem a vasalót, a mérőrudat a szö-

vetmaradékokkal együtt, és örökre bezárjam magam mögött az ajtót. Lengyelország rácsok nélküli börtön, üvöltötte, láthatatlan ketrec, amely utolsó leheletemig fogva tart, akár egy bűnözőt. Lengyelországban nincs mit keresni, és nincs mit találni, zokogta. Istenem, miért teremtetted ezt az átkozott országot? Fejét a karjába rejtette, majd szívet tépően zokogva térdre rogyott.

Nyilván megérti, legszívesebben kitéptem volna a hajamat, amikor így hallottam beszélni az apámat. Nem volt erőm odamenni hozzá, hogy felségítsem. Ugyan mire képes még az ember, ha egyszer sóbálvánnyá változott? Hogy kel át a tehén a jégen? Ha kívánja, hajszálpontosan megmagyarázom. Azt azonban még mindig nem tudom megmagyarázni, mi lelte az apámat, miért hullott szét úgy, mint szélvihar után a szalmabábu.

A Visztula kavargó, örvénylő, fekete vízének másik partján Thorn arra készül, hogy ráugorjon áldozatára. Falak és tornyok ragadozója. Tarajos. Pikkelyes. Páncélos.

Ördögök városa.

Fattyúváros.

Boldogtalanságom szülőanyja.

Azt mondják, élt egyszer egy ember, aki Isten kezéből kiragadta a földet, majd az Úr Teremtését ki-zökkentette a pályájáról és a világmindenség szélére száműzte. Világos-e most már önnek is, nyájas olvasó? Megérti-e már, miért égnék el inkább a pokolban, semhogy átmenjek a Poroszországba vezető hídon?

Apám persze nem szándékozott csak úgy se szó, se beszéd eltűnni a láthatárról. Nyughatatlán lélek, de nem embertelen. Tudtam, mennyire szereti a gyerekeit, noha a keze belsejét jobban ismertük, mint a szívét. Senkinek nem válnak javára a félig betartott szabályok, mondogatta, ha valamit rosszul csináltunk. Puff, egy pofon. Fél büntetés nem büntetés, ahogy a fél boldogság sem boldogság. Puff. Az engedelmisséget ugyanúgy fejből kell megtanulni, mint a tízparancsolatot. Puff. Puff. Puff.

Ha egy fiatalember azt tervezi, hogy elhagyja a városunkat, azt még megértem, noha helyeselni nem helyeslem. Ugyan mit akar? A szamarak még nyáron is fáznak. Ifjúkori tévelygés, amit előbb-utóbb úgysis megbán. Az utak tele vannak szórva tejfelesszájú suhancok eltiport illúzióival, akik mind az álmaik nyomába akartak eredni, de csak a szakadékba zuhantak.

Őn talán nem is képedne el, ha én akartam volna Thornba költözni. A bolond, aki az éjszakát szívesebben tölti a háztetőn, mint az ágyában? A slemil, akinek lukacsos az agya? Az efféle fiatalok igencsak elől álltak a sorban, amikor Isten az ostobaságot osztogatta. De az apám?

Ha egy öregembernek soha nincs nyugta, a fia viszont nem mozdul, no akkor aztán az Utolsó ítélet lovasai is nekilátnak, hogy felnyergeljék a lovukat. Ha apám el akar menni, az nem tévedés, hanem el-tévelyedés. Egy nyolcgyerekes ember, ahol a nyolcadik még ki sem köpte az első tejfogát? Egy olyan város lakója, ahol minden zsidó türelmesen húzza a megszálló igáját? Ma esküvőt tartunk, holnap holttestet mosdatunk, így megy ez ott, ahol mi élünk. Aki ez elől a valóság elől el akar menekülni, az a felelősség elől futamodik meg.

Az a zsidó, aki kivonja magát a közösségből, megértésre többé nem számíthat. Ha egyikünk leveszi a kezét a többiekéről, testünkéből minden melegség elillan. Mintha egy koppantót helyeznének az égő gyertyára, attól kezdve sötétség ereszkedik a szemünkre. A kukac belülről rágja az almát kifelé. Amint a kukac megjelenik, a gyümölcs már annyira rothadt, hogy ehetetlen. Ezért van az, hogy inkább belenyugszunk abba, amink van, semhogy azon lamentáljunk, amink nincs. Ha sírunk, a tegnap keservei miatt sírunk, nem a holnapiak miatt. A gyógyulás ma kezdődik.

Ezért hát az elköltözés ugyanolyan hasznos, mintha le akarnánk fűjni egy székről a port. Vagy talán minden gond magától megoldódik, ha áthelyeződik máshová? Valóban olyan lenne az életünk, akár egy kancsó, ma az asztalra tesszük, holnap a szekrénybe? Beszéljünk őszintén. Máshol jobb talán? Azt hiszi, tényleg van különbség a különbség és a másnyen között?

Elődeim Zamoščból valók. Ugyan miért jöttek ide? Itt talán boldogabbak a leszámazottaik, mint amilyenek ott voltak? Mesebeszéd. A boldogság vagy a boldogtalanság nem a helytől függ, hanem az elhatározástól, hogy ki akarjuk-e hozni az életből a legjobbat. Igen, mi az állandóan siránkozó zsidók közé tartozunk. Azt hiszi, felszáradtak az apám könnyei, amikor elérte a Visztula túlsó partját? Egy zsidó állandóan a szakállát vakargatja. Vagy a gondoktól vagy a tetvektől.

Csak akkor fogjuk utoljára kifűjni az orrunkat és eltenni a zsebkendőt, ha eljön a Messiás. Egyébként biztos annyira váratlanul bukkan fel, hogy még jó ideig folytatjuk majd a jajveszékelést, csak később értjük meg igazán, hogy már nincs szükség rá.

Ráadásul tisztáznom kell egy másik félreértést is. A hitetlenek mind azt hiszik, hogy a zsidók nem nyughatnak. Szerintük soha semmivel nincsenek megelégedve. Ahogy gyökeret eresztenek valahol,

máris elköltöznének. Szétszóratás a népek között? Száműzetés? Ők tehetnek róla. A fecskék nem költöznek olyan messzire, mint a zsidók, a lazacok kevesebb mérföldet tesznek meg az ívóhelyük és a nyílt tenger, mint egy zsidó a szülőháza és a sírja között.

Nincs ennél nagyobb tévedés. Csak akkor pakoljuk össze a cókókunkat, ha sarkunkban az ördög. Vagy ön talán nyugton marad, ha a keresztes lovagok átvágják a fiai nyakát és megbecstelenítik a lányait, vagy ha a kozákok tűztengerré változtatják a faluját és mindenkit lemészárolnak? Az orkánt nem lehet kiizzadni, mint egy betegséget. Ha egy beteg nyugton marad, és tud pihenni, biztosan jobban lesz. A vihar azonban nincs tekintettel a hátramaradottokra. A tető beszakad, a bútordarabok szanaszét repülnek, akár az ágy alá bújsz, akár nem. Csak az menekül meg a pusztító dühtől, aki biztonságos helyet keres magának. Az elődeim ezért, csakis ezért jöttek el Zamoščból. Vagy maradnak és elpusztulnak, vagy elmenekülnek és túlélnek. Ön maradt volna?

Nos, ezzel máris megkapta a magyarázatot, miért vagyunk szabómesterek. Azt követően, hogy Chmielnicki parancsnok szablyás lovaskatonái berontottak az üknagyapám falujába, és felgyújtották a házakat, már csak arra maradt ideje, hogy a legkisebb fiát kiráncigálja az ágyból, és a gyerekekkel együtt elbújjon a szomszéd pöcegödredében. Azután másnap, amikor újból előmerészkedett, házának romjai között már csak a felesége és a többi gyerek elszenesedett holttestére bukkant. Aznap éjjel menekülőre fogta. Hosszas kóborlás után kötött ki itt, ezen a helyen. Zamoščban nagy tekintélyre tett szert rabbíként. Itt nem volt más választása, mint hogy szabómester legyen, mert aki idegenként azt állítja, hogy új lakóhelyének legnagyobb koponyáinál is jobban ismeri a Szent Könyveket, csak rosszallásban és bizalmatlanságban lesz része. Üknagyapámban sem az erő, sem az életkedv nem volt meg ahhoz, hogy felverekedje magát a ranglétrán. Szomorúsága legyőzte az ambícióit. De felejteni nem felejtett. A felejtés csak meghosszabbítja a száműzetést, tudta jól. A megváltás titka az emlékezés.

Gera Judit fordítása

A fordítás a Flanders Literature Alapítvány támogatásával jelent meg.